

OPVOEDING EN ONDERWIJS

DE ACHTERGROND VAN EEN RADICALE ONDERWIJSVERNIEUWING. I.

In het Rapport „Onderwijs-vernieuwing”, aangeboden aan de Nederlandsche regeering door den Vernieuwingsraad voor het onderwijs, wordt gewezen op de vele tekortkomingen en gebreken van het onderwijs op de Nederlandsche scholen. Geconstateerd wordt, dat er twee methoden zijn om de problemen op te lossen: de radicale en de reformistische.

De eerste ziet als eenige mogelijkheid voor een werkelijke vernieuwing: een nieuwe opbouw van ons onderwijs van den grond af. De tweede wil, uitgaande van het bestaande, hierin zooveel mogelijk verbeteringen aanbrengen.

Als eerste in de rij der radicale oplossingen wordt dan aangediend het „Werkplaats-plan” tot radicale vernieuwing van Opvoeding en Onderwijs, n.l. de inrichting van en het onderwijs aan de „Werkplaats Kindergemeenschap” onder leiding van Ir Kees Boeke te Bilthoven.

Het is vanzelfsprekend dat deze de rij opent. In „Vernieuwing”, le jrg., wordt hij genoemd „de pionier van praktische onderwijsvernieuwing in ons vaderland”. En van de „Werkplaats” zegt P. F. van Overbeke in zijn boek „Hedendaags paedagogisch réveil”, (bl. 115): „De Werkplaats van Kees Boeke, door Gunning in zijn lezing op de intern. paedag. conferentie 1936 te Utrecht genoemd: de bondigste samenvatting der nieuwe beweging, heeft inderdaad zo goed als alle principes der moderne paedagogiek in de praktijk verwerkelijk”. Beknopt weergegeven komen de idealen der nieuwe beweging, zooals de heer v. Overbeke ze samenvat, hierop neer:

1. De school moet opvoeden tot een onafhankelijke persoonlijkheid door het aanleeren van zelfvertrouwen, zelfbeheersching, verantwoordelijkheidsbesef, karaktersterkte.
2. Zij moet streven naar een harmonische ontwikkeling: hoofd- en handenarbeid, lichamelijke, aesthetische en religieuze opvoeding.
3. Zij moet opvoeden tot gemeenschap in den ruimsten geest.
4. De „Vom Kinde aus”-paedagogiek streeft naar een groote mate van vrijheid.
5. De school moet den leerling activeeren.
6. Geen klassikaal onderwijs, maar individueel en in groepen.
7. De school moet zich instellen op het leven.
8. De leerstof moet beperkt worden.
9. Geen beoordeeling door cijfers.
10. De school moet rekening houden met de uitkomsten der kinderpsychologie.

Inderdaad mag gezegd worden, dat de „Werkplaats” te Bilthoven deze idealen in praktijk heeft gebracht en nog steeds bezig is die te verwerkelijken. In zijn boek „Kindergemeenschap” (Utrecht 1934) heeft Ir Boeke ons uitvoerig ingelicht over zijn werk. Het bovengenoemd rapport geeft in een 23-tal punten beknopt weer 't werk en de idealen van de Werkplaats Kindergemeenschap. Deze school, of beter gezegd, deze „progressieve onderwijsinrichting” is aangesloten bij de N. E. F. (New Education Fellowship), een internationale organisatie, die ijvert voor een nieuwe opvoeding en waarvan de Hollandsche afdeling heet W. v. O. (Werkgemeenschap voor Vernieuwing van Opvoeding en Onderwijs). Als orgaan dient het tijdschrift „Vernieuwing”.

De Werkplaats Kindergemeenschap.

Wil men in 't kort weergeven, waarin deze onderwijsinrichting zich onderscheidt van de doorsneeschoolen, dan valt allereerst de nadruk op de groote vrijheid voor het kind. Vrijheid om zich naar eigen aard en aanleg te ontwikkelen.

Zoo weinig mogelijk dwang uitoefenen, maar leiding geven tot zelfstandig werken, initiatief nemen, verantwoordelijkheid dragen. Geen straf of belooning toepassen, maar het kind opvoeren tot „de innerlijke tucht der ware vrijheid”. Het opvoedingsdoel wordt ook weergegeven als: „de vrije ontplooiing van de enkeling tot innerlijk gebonden lid van de gemeenschap”.¹⁾ In dit verband wil Kees Boeke dan ook niets weten van gezag, van mechanisch uitgeoefend uitwendig gezag. Gestreefd wordt naar een harmonische ontwikkeling der kinderen. Handenarbeid neemt een voorname plaats in naast de intellectuele ontwikkeling en aesthetisch-artistiek werk: muziek, tooneel, literatuur. De lichamelijke opvoeding wordt goed verzorgd. Dagelijks wordt aan lichamelijke oefening gedaan. Wat den handenarbeid betreft, die wordt niet beoefend als een apart vak, maar ze is een onmisbaar bestanddeel van het Werkplaatsleven. Leermiddelen, gereedschappen, meubelen worden zelf gemaakt en gerepareerd. Linnengoed wordt gewassen en gestreken. De kinderen houden het geheele ge-

bouw schoon. Er wordt voor de dagelijksche maaltijden gezorgd, alles klaar gezet en later afgewaschen. De handenarbeid dient ook voor de ordelijke en overzichtelijke opberging van materialen, gereedschap en leermiddelen.

Bovendien wordt er gewerkt in den tuin of den boomgaard. Wat de muziek betreft, het beoefenen daarvan neemt een belangrijke plaats in. Vrijdagmiddag is voor de orkestrepertities. Zooveel mogelijk werken allen er aan mee. Uitvoeringen worden gegeven, waarin ook klassieke muziek ten gehore wordt gebracht.

Het onderwijs wordt gegeven niet in klassen, maar in groepen en individueel. Aan den leerling wordt groote vrijheid gelaten wat zijn persoonlijke belangstelling betreft. De leerstof is gesystematiseerd in 400 vakdeelen. In de vakdozen voor ieder bepaald vak vindt de leerling de kaarten. Men werkt niet voor een examen, maar men legt z.g. proeven af. Aan het begin van iedere maand bespreekt de leerling met een der leerkrachten (medewerkers) voor welke proeven hij gaat werken (gemiddeld twee). Dan gaat hij naar het vaklokaal en vindt daar in de vakdoos het pakje werkkaarten, dat hij door moet werken.

Kaart no. 1 is dikwijls een „gebruiksaanwijzing”. Verder is er een werksrukkaart, een leermiddelenkaart die verwijst naar boeken of andere hulpmiddelen, een schriftelijk-werksrukkaart, een doe-kaart, en leerkaart. Af en toe is aangegeven bij welk onderdeel de leerling hulp moet vragen. Na het afleggen van een aantal proeven in de verschillende vakken wordt een diploma uitgereikt en de leerling gaat naar een hogere leeftijdsgroep.

Ideaal is dus, dat de leerling zelfstandig werkt naar eigen tempo en persoonlijke belangstelling.

Cijfers worden niet gegeven. Zitten blijven zooals op de klassikale school komt niet voor.

Voor het voortgezet en middelbaar onderwijs zijn ingesteld de z.g. I. V. O.-diploma's (Individueel Voortgezet Onderwijs).

Daarin werkt de „Werkplaats” samen met de Pallas-Athene-school te Amersfoort, de Bussumsche Montessorischolen en het Kennemer Lyceum. Ook die diploma's worden uitgereikt op grond van afgelegde proeven. I. V. O.-diploma I staat ongeveer gelijk met U.L.O.-diploma, I. V. O.-diploma II met diploma 5-j. H.B.S. en Gymnasium.

Gestreefd wordt naar officiële erkenning dezer diploma's.

De Werkplaats omvat leerlingen van de leeftijden van 3—18 jaar, dus van den kleuterleeftijd tot aan de Universiteit, zoowel jongens als meisjes.

Ze komen uit allerlei milieus, sociaal, religieus en politiek verschillend.

Allen worden beschouwd als lid van de groote gemeenschap, de Kinder Gemeenschap.

Hierin vinden wij het kenmerkendste onderscheid met andere scholen: de Werkplaats is een gemeenschap-scholen. Zij had van meet af aan een duidelijk uitgesproken tendens, n.l. dienstbaar te zijn aan den opbouw van een nieuwe samenleving. De kinderen moeten in de Kindergemeenschap leeren samenleven en leeren zelf het gemeenschapsleven te ordenen. Er is een kameradschappelijke omgang tusschen opvoeders en kinderen, die de eersten tutoreeren en ook wel bij den voornaam noemen.

De kinderen heeten werkers, de leerkrachten medewerkers. Het college van medewerkers, de medewerkers-samenkomst, treedt als besturend lichaam op voor de regeling van het Werkplaatsleven naar buiten. Het interne leven van de Werkplaats, het Gemeenschapsleven, wordt geordend door de Bespreking, geleid door de kinderen, maar waaraan ook de medewerkers deelnemen.

De Bespreking.

Om te komen tot die ordening van het gemeenschapsleven, waarbij allen leeren verantwoordelijkheid te dragen, is op de Werkplaats van lieverlee ontstaan, organisch gegroeid zou Ir Boeke zeggen, de z.g. Bespreking. Dat is de wekelijksche samenkomst van de kinderen (werkers) op Zaterdagmorgen van 9—10 uur, waarbij de leerkrachten (medewerkers) ook tegenwoordig zijn, zonder echter daarin de leiding te hebben.

Het gaat daar zeer democratisch toe. Twee kinderen, de leider en de schrijver zitten aan een tafel, de overige kinderen in enkele kringen er om heen, in volgorde van anciënniteit. De bespreking begint. Eerst wordt een gramfoonplaatje afgedraaid. Vervolgens worden de afspraken van de vorige bespreking één voor één voorgelezen en door één der kinderen, leest met eigen woorden nagezegd. Daardoor wordt bereikt dat nog eens extra ingeprent wordt wat de vorige week is afgesproken, want daaraan heeft iedereen zich te houden. Wie in gebreke blijft moet de betreffende afspraak overschrijven en Maandag bij het dagslot opzeggen.

Dan volgt punt voor punt de bespreking van de nieuwe agenda. In steeds dezelfde volgorde. Ziehier wat o.a. besproken wordt:

1. Punt van orde. (Betreft de wijze van vergaderen).
2. Controle op de uitgeleende boeken.
3. De afgelopen week — toestand van de Werkplaats. Gedrag tegenover de buitenwereld, de medewerkers, de helpers en het gedrag onderling.

4. Stilte, rust. Onder de werktijden mag slechts fluisterend gesproken worden.
5. Nakomen van gemaakte afspraken.
6. Uitvoeren van verantwoordelijkheden (hoe iemand zich gekwetst heeft van een of andere verantwoordelijkheid, die hij op zich heeft genomen).
7. Zorg voor de Werkplaats en de inventaris.
8. Opruimen van kamers, kastjes.
9. Punctualiteit. (Een tijd lang gold als vrij drastische afspraak, dat wie te laat kwam, naar huis terug ging).
10. Schoonmaken van kamers.
11. De komende week. Koken, afwassen en het bellen op de afgesproken tijden.
12. De afgelopen week.
13. Ontvangen giften, brieven. Nieuwe leermiddelen en werkstukken.
14. De Bij. (Het schoolkrantje).
15. Controle op gebroken, beschadigde en vermiste voorwerpen, enz. enz.

Alles is tot in onderdeelen georganiseerd. Hier in de wekelijksche bespreking ordent de kindergemeenschap zich zelf. Jongeren en ouderen nemen deel aan de bespreking. Wat afgesproken wordt, teekent de schrijver aan.

Want dat zijn de regels van het spel, waaraan ieder zich heeft te onderwerpen. En als men het over een bepaald maatregel niet eens kan worden? Aanvankelijk was er wel eens één die zei: „De meeste stemmen gelden”. Maar dan legde Kees Boeke uit, dat dit een heel onverstandige oplossing zou zijn. Immers de minderheid kon wel eens dichter bij de waarheid zijn dan de meerderheid. En door toch te doen wat de meerderheid wilde zouden we de minderheid dwingen tot oppositie.²⁾ Van dit systeem, uit Engeland tot ons overgekomen en dat zoo in den smaak viel, wil hij niets weten. Hij noemt stemmen „verkapte uitvechten op papier”. En als iemand zich niet wil houden aan het resultaat komt het geweld. Hij stelt daartegen: „Laten we liever proberen iets te vinden, waardoor we 't wel allemaal eens zijn, dat is veel prettiger”. Dus in plaats van de methode: de helft + 1, het steeds weer eerlijke zoeken naar een verzoenende synthetische oplossing, die allen bevredigt.

Het is de methode ook toegepast door de secte der Quakers, die nooit stemden, maar alleen handelden bij algemeene goedkeuring. Die hun „business-meetings” hielden zonder voorzitter, alleen geleid door een schrijver, die trachtte uitdrukking te geven aan het gevoel der vergadering en die bepaalde afspraken voorstelde waarmee allen kunnen instemmen.³⁾ Die manier van werken bij deze ultra-subjectieve richting houdt verband met hun opvatting, dat zij meenen in hun samenkomsten geleid te worden door den Heiligen Geest. Het inwendige licht is hun gids en als zij ernstig zoeken den wil van God, dan zullen zij tot overeenstemming komen.

„Die wekelijksche Bespreking is de spil waarom het Gemeenschapsleven in de Werkplaats draait”.

„De Bespreking is niet een vorm van zelfregeling maar van zelfregeling”.

Geen der kinderen of der ouders heeft mechanische autoriteit over de anderen. Een kind van 6 jaar heeft evenveel recht van meespreken als een van 15 of 16. De kinderen worden er steeds meer van doordrongen dat allen samen de leiding hebben.

Door de uitbreiding van het leerlingenaantal is de Bespreking gesplitst in Groepsbesprekingen en een „Algemeene Bespreking”. Kees Boeke vindt deze wijze van Gemeenschapsordening ethischen eisch en bovendien praktisch verkieslijk boven elke wijze van regeren. Hij noemt dit sociocratie en heeft in een boekje „Redelijke ordening van de mensengemeenschap” dit sociocratisch ordeningssysteem uitgewerkt voor de menselijke samenleving.

Rotterdam.

F. GROENENDIJK.

¹⁾ Kindergemeenschap bl. 19.

²⁾ The children's workshop community bl. 9.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

GEEN STUWKRACHT, GEEN WAARBORG.

Verstarring is een verschijnsel, dat sedert de roemruchte dagen van Kuyper en Lohman als dreigend gevaar boven Calvinistisch Nederland hing. Vooral toen de schoolstrijd niet meer op het programma stond. In de Colijn-periode werd de aandacht afgeleid van het verkalkingsproces. De acties en reacties om den gaven gulden, het voor en tegen van de aanpassingspolitiek e.d. gaven heel wat beweeg en wierpen zelfs oogenschijnlijk rijke vrucht af in den vorm van zetelwinst in vertegenwoordigende lichamen. De invloed wies. Kerk en Universiteit waren in aanzien. Met de anti-revolutionaire richting werd gerekend, de kleine luyden waren tamelijk groote luyden geworden.

Na den oorlog is er verandering ingetreden. De wind is uit den verkeerden hoek gaan waaien en is nu

tegen. Een in ons li aangeleng De anti ze waard dat met beweren, de stroom dat hier

De ant haar wez een stuw voorvade mannen, een trou eerder m tiën! Het het opper het zelf „ziel” ha gen” en l smoor wa land” der het onde Staat, ze derland l in de Kei afwaarts. opzicht n recht op waarborg

Hoe is Munster, De an gedreven sitie-pers tie bruta der! De hoc op de co hebben, met onze wonderlijk we, dat Majesteit Mook el Koninkrij Nederland dig parle Londen laties zij pas mag legenhede heid, ove geregeld, ring, met deels aar niet voor genheid, doen. We teit, ook kroon en Indië wo poetat, n grond va moedwilli ting en r dië onder van men lenties, b nog duiz van hun

Artike brengt t State all neraal te alle alge en van In een n weekblad v r a a g College c gen niet de wordt wijziging zoodat e van die sprake. I der wetb den Raad een bed grondwet treden. Hoe d tutioneel Het g Alles revolutio een profi van God in geleg de Kerk en een s kapstok klare tar De wi komst v De st

¹⁾ Kindergemeenschap bl. 45.